

[Udenrigsministeren.]

Som nævnt var det oprindeligt tanken, at den skandinaviske bistand skulle ophøre ved udløbet af 5 års perioden, idet den fulde ledelse da burde kunne gå over på koreanske hænder. Denne tanke om bistandsprojekternes afvikling efter en kortere årrække stemmer også med den retningslinje, styrelsen for teknisk samarbejde med udviklingslandene søger at fastholde ved de projekter, den selv sætter i gang. For eksempel er det målsætningen for undervisningshospitalet i Leopoldville, at det skal kunne overtages af Congos regering efter en periode på 5 år.

Jeg tror, det er værdifuldt, at dette princip om, at bistandsprojekterne efter en kortere årrække skal overgå til modtagerlandet, fastholdes, så vidt det overhovedet er muligt, og det er derfor ikke uden betænkelighed, at jeg har besluttet at søge hjemmel for at imødekomme det koreanske ønske om en forlængelse af samarbejdsperioden med deraf følgende fortsat betydelig økonomisk støtte. De tre skandinaviske regeringer, som indgående har drøftet sagen, er imidlertid nået til den overbevisning, at der fortsat i en periode bør ydes bistand, idet den hidtidige indsats i modsat fald ikke vil få den varige betydning, som kan opnås ved en forlængelse. Norge og Sverige har herefter godkendt, at der bevilges et rammebeløb på ca. 6,5 mill. dollars for den skandinaviske bistand til undervisningshospitalet og provinsprojektet i en ny 5-årig periode. Den danske andel heraf, der udgør en tredjedel af det samlede skandinaviske bidrag, vil andrage ca. 15,2 mill. kr. Inden for den ny 5-årige periode er det tanken, at driften af hospitalet successivt skal overtages af koreanerne, og at det skandinaviske bidrag til driften i overensstemmelse hermed gradvis nedsættes efter en plan, som fremgår af bemærkningerne til det nu fremsatte lovforslag. Det er en forudsætning, at den skandinaviske deltagelse i såvel undervisningshospitalets drift som i provinsprojektet helt skal bringes til ophør ved udløbet af den nye 5-årige periode.

Det er min opfattelse, at vi med denne yderligere indsats fra skandinavisk side kan yde et betydningsfuldt bidrag, der vil kunne sætte varige spor i Koreas samfundsliv og

på værdifuld måde medvirke til landets sundhedsmæssige udvikling.

Endvidere har jeg den ære for det høje ting at fremsætte *forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af traktaten om forbud mod kernevåbenforsøg i atmosfæren, det ydre rum og under vandet, undertegnet den 5. august 1963 af regeringerne for De Socialistiske Sovjetrepublikkers Union, Det forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland og Amerikas Forenede Stater.*

I henhold til traktatens bestemmelser gives der andre lande mulighed for tilslutning. Den danske regering var blandt de første til at benytte sig heraf, idet de danske missionschefer i London, Moskva og Washington den 9. august 1963 med forbehold om senere ratifikation undertegnede de hos de respektive regeringer beroende original-eksemplarer af traktaten.

Forud for traktatens underskrivelse er gået en række internationale forhandlinger, som med kortere eller længere afbrydelser har været ført i henved et årti. Trods bestræbelser både fra atommagterne og fra andre interesserede stater og trods et stigende pres fra verdensopinionen var det i lang tid ikke muligt at nå frem til forslag, der var acceptable for både øst og vest, idet især kontrolproblemet stillede sig hindrende i vejen for et arrangement.

I efteråret 1958 lykkedes det at realisere tanken om en konference, som udelukkende — løsgjort fra spørgsmålet om tilvejebringelse af almindelig og fuldstændig nedrustning — skulle befatte sig med spørgsmålet om afsluttelse af en aftale om indstilling af kernevåbenforsøg. Konferencen indledtes i Genève den 31. oktober 1958 mellem repræsentanter for De Forenede Stater, Sovjetunionen og Storbritannien.

Forventningerne til konferencen var på forhånd store, idet en øst-vestlig ekspertkonference i sommeren 1958 havde kunnet opnå enighed om, hvorledes et kontrolsystem i givet fald skulle udbygges og fungere. Systemet foresloges at skulle ledes af en international kontrolkommission og bestå af et antal kontrolposter fordelt over hele jorden, suppleret af luftinspektion. Det var endvidere et positivt tegn, at de tre stormagter kort før konferencens begyndelse

[Udenrigsministeren.]

indledte et faktisk atomforsøgsstop, der i øvrigt vedvarede, indtil Sovjetunionen i efteråret 1961 genoptog kernevåbensprængningerne.

Efter indgående, omend noget ujævne forhandlinger kunne der i foråret 1961 konstateres principiel enighed på konferencen om afsluttelsen af en traktat vedrørende indstilling af kernevåbenforsøg i atmosfæren, i det ydre rum og under vandet samt — i det omfang kontrol var mulig, d.v.s. til en nærmere fastsat seismisk måleenhed — under jorden. Dette traktatforslag var kædet sammen med et moratorium for de mindre underjordiske sprængninger, hvis seismiske styrke lå under den fastsatte måleenhed, og som kun med vanskelighed kunne identificeres. Der var enighed om, at dette moratorium skulle begrænses tidsmæssigt, og at tidsfristen skulle benyttes til at udarbejde et kontrolsystem også for de mindre underjordiske sprængninger. Der kunne ligeledes konstateres principiel enighed mellem parterne om oprettelsen af en international kontrolorganisation.

På en række andre punkter var det derimod ikke lykkedes at overvinde de bestående modsætninger. Der var således strid om moratoriets længde, sammensætningen af kontrolorganerne samt om spørgsmålet om, hvor mange inspektioner der skulle gennemføres årligt på hvert af parternes territorier.

Da det på trods af en ikke ubetydelig vestlig imødekommenhed på en række punkter stadig ikke var muligt at komme til enighed, forelagde vestmagterne i april måned 1961 deres eget traktatudkast, hvis tekst var udformet under hensyntagen til de allerede givne vestlige indrømmelser. Dette initiativ vandt imidlertid ingen genklang hos den sovjetiske regering. Hertil kom, at Sovjetunionen snart efter krævede forhandlingerne kædet sammen med de generelle nedrustningsdrøftelser, som i øvrigt på daværende tidspunkt var gået i stå.

En ny udvikling indtrådte derefter, da Sovjetunionen omkring den 1. september 1961 brød det faktiske moratorium på atomforsøg ved at indlede en omfattende prøve-sprængningsserie. Som reaktion herpå frem-

satte præsident Kennedy og premierminister Macmillan umiddelbart derefter i en fælles-udtalelse forslag om øjeblikkelig indstilling af forsøg med kernevåben i atmosfæren. Der fremkom ingen direkte reaktion herpå fra sovjetisk side, men hen på efteråret 1961 fremlagdes i Genève et sovjetisk forslag til en overenskomst om standsning af atomforsøg i atmosfæren, det ydre rum og under vandet med et kontrolsystem baseret på medlemsstaternes egne nationale systemer og forbundet med en moratorieordning, for så vidt angår de underjordiske forsøg, som skulle vedvare, indtil en kontrolordning var etableret.

Fra vestmagternes side blev forslaget karakteriseret som et reelt tilbageskridt, idet det brød med de hidtil accepterede principper om international kontrol og erstattede dem med „selvinspektion“. Det stod imidlertid snart klart, at Sovjetunionen ikke ville forhandle videre om forslag, som var baseret på international kontrol, og da uenigheden om det rette forum for drøftelserne vedvarede, måtte konferencens møder udsættes.

Forhandlingsmulighederne var imidlertid ikke udtømt. Fra december 1961 forelå en amerikansk-sovjetisk aftale tiltrådt af FN's 16. plenarforsamling om nedsættelsen af en 18 magts komité med den opgave at udarbejde forslag til en traktat om almindelig og fuldstændig nedrustning under effektiv international kontrol. 18 magts komiteen er en udvidelse af den oprindelige 10 magts komité, der var i funktion fra marts til juni måned 1960, og den består af repræsentanter for fem NATO-lande (De Forenede Stater, Storbritannien, Frankrig, som imidlertid har afslået at deltage i forhandlingerne, Italien og Canada), fem østblok-stater (Sovjetunionen, Polen, Tjecoslovakiet, Rumænien og Bulgarien) samt otte uforpligtede lande (Brasilien, Burma, Den forenede arabiske Republik, Indien, Mexico, Nigeria, Sverige og Æthiopien). Komiteen trådte sammen i Genève i marts måned 1962, og striden om forum og kompetence for de eksisterende forhandlingsorganer løstes derhen, at tremagtsdrøftelserne om afsluttelse af en aftale om indstilling af kernevåbenforsøg fortsatte i en af 18 magts komiteen nedsat underkomité for atomprø-

[Udenrigsministeren.]

vestopspørgsmål, hvor udelukkende de tre siden 1958 forhandlende atommagter har sæde.

Denne underkomité måtte på den givne baggrund naturligt genoptage drøftelserne, hvor tremagtskonferencen havde sluppet. Det fulgte af sig selv, at spørgsmålet om international kontrol med en eventuel aftales overholdelse kom til at stå i første række såvel i underkomiteens som i 18 magtskomiteens overvejelser, og det så meget mere som de seneste teknisk-videnskabelige erfaringer og videreudviklingen af den seismiske måleteknik i sig selv syntes at indicere, at man i høj grad kunne forlade sig på nationale måleenheder — altså afstå fra international kontrol — til konstatering af mulige traktatbrud, dog med undtagelse af de underjordiske sprængninger, hvoraf de større er vanskelige at skelne fra jordskælv og de mindre frembyder gode muligheder for camouflage.

Sovjetunionens position var uforandret den, at international kontrol er uacceptabel som indebærende en „legaliseret“ spionage og endvidere i alle tilfælde — altså også for så vidt angår de underjordiske forsøg — overflødig på grund af det videnskabelige måleapparatur effektivitet og nøjagtighed.

Vestmagterne mente for deres vedkommende — i det omfang sigtet rettede sig imod en alle forsøg omfattende aftale — at burde opretholde kravet om et internationalt kontrolorgan med adgang til et vist mål af inspektion på stedet. Dette standpunkt begrundedes med nødvendigheden af også at kunne kontrollere, om der fandt mindre underjordiske sprængninger sted.

Et varsel om den udvikling, der nu har ført frem til Moskvaaftalen, kom imidlertid, da de to vestmagter i august måned 1962 som et alternativ til et samtidigt forelagt udkast til traktat vedrørende et totalt atomprøvestop under international kontrol fremlagde et udkast til en midlertidig traktat vedrørende et partielt ukontrolleret prøvestop i atmosfæren, det ydre rum og under vandet. Dette forslag, som tog sigte på de forsøg, der kan medføre sundhedsfarligt, radioaktivt nedfald, og som undtog de underjordiske, vanskeligt identificerbare, men normalt ikke sundhedsfarlige forsøg, og som derved kom uden om kravet

om inspektion på stedet, var i sin hovedtendens i overensstemmelse med den traktat, til hvis ratifikation det høje ting nu skal tage stilling.

At vestmagterne kunne fremsætte dette alternative forslag, beroede som nævnt på den videnskabelige måle- og identifikationstekniks seneste fremskridt, der ydermere efter vestmagternes skøn muliggjorde en i forhold til tidligere positioner formindsket international kontrol i forbindelse med en alle forsøg omfattende aftale.

Sovjetunionens reaktion på det engelsk-amerikanske initiativ gav ikke anledning til optimisme. Sovjetunionen stod fortsat fast på, at en aftale, der ikke omfattede alle forsøg, måtte kombineres med et moratorium for underjordiske forsøgssprængninger.

Vinterens og forårets forhandlinger i 18 magtskomiteen i Genève førte ikke til nogen tilnærmelse mellem parterne i dette spørgsmål. Ganske vist kunne det med tilfredshed noteres, at Sovjetunionen nu atter accepterede princippet om international inspektion i forbindelse med en omfattende aftale, men de fra sovjetisk side tilbødte antal årlige inspektioner — to eller tre — kunne dog ikke tilfredsstille vestmagterne, og en vis usikkerhed bestod med hensyn til, hvorvidt det sovjetiske tilbud ville stå ved magt i længere tid.

I juni måned 1963 indtrådte imidlertid en ny og glædelig udvikling i forholdet mellem de to store vestmagter og Sovjetunionen. Parterne tilkendegav nemlig, at de ved et møde i Moskva i midten af juli måned ville genoptage samtalerne om en standsning af atomforsøg. Dette gav overalt anledning til forhåbninger om, at de mange års tålmodige og vanskelige forhandlinger omsider — hånd i hånd med og betinget af den teknisk-videnskabelige udvikling — havde beredt jordbunden for en forståelse mellem øst og vest i denne sag.

Forhandlingerne i Moskva mellem de tre atommagter resulterede i løbet af kort tid i et traktatudkast, hvorefter kernevåbenforsøg i atmosfæren, det ydre rum og under vandet forbydes, hvorimod underjordiske forsøg tillades under forudsætning af, at radioaktivt affald ikke kommer uden for vedkommende stats grænser.

[Udenrigsministeren.]

Forhandlingsdelegationernes forslag tiltrådtes straks af de tre regeringer, og den 5. august kunne de tre landes udenrigsministre på deres regeringers vegne undertegne aftalen i Moskva.

I forbindelse med undertegnelsen blev der fra alle tre regeringers side givet udtryk for ønsket om, at traktaten måtte få den bredest mulige tilslutning fra verdens nationer, og mere end hundrede lande har da også indtil nu benyttet sig af den bestående adgang til at tilslutte sig traktaten. Fra dansk side blev den som nævnt på regeringens vegne undertegnet den 9. august 1963.

De tre oprindelige deltagerstater har nu alle ratificeret traktaten og foretaget den fornødne gensidige deponering af deres ratifikationsinstrumenter, således at traktaten efter sin egen derpå sigtende bestemmelse er trådt i kraft.

Om traktatens indhold tillader jeg mig at henvise til de til forslaget knyttede bemærkninger.

Jeg finder det imidlertid hensigtsmæssigt kort at gøre et par bemærkninger om traktatens indhold, de reaktioner, den har affødt, og den danske regerings synspunkter.

Det vil være fremgået af min gennemgang af de forhandlinger, som er gået forud for traktatens afsluttelse, at hovedemnet har været spørgsmålet om den til en overenskomst knyttede internationale kontrolinstans, herunder sammensætningen, beføjelserne og organisationen. I traktaten af 5. august 1963 har der helt kunnet bortses fra en inspektions- og kontrolordning i erkendelsen af, at det umiddelbart med det nuværende nationale måleapparat vil være muligt at konstatere, hvorvidt kernevåbensprængninger finder sted i atmosfæren, det ydre rum og under vandet. Derimod omhandler traktaten som nævnt ikke underjordiske forsøg, dog at sådanne, hvis de bevirker tilstedeværelse af radioaktivt affald uden for vedkommende stats grænser, omfattes af forbuddet. Det må nok påregnes, at både De Forenede Stater og Sovjetunionen vil ønske at supplere deres nuværende våbentekniske viden ved at gennemføre underjordiske forsøgssprængninger, formentlig i første række med henblik på yderligere udvikling af mindre nukleare våben. I denne

forbindelse vil jeg dog gerne erindre om, at de tre regeringer i traktatens præambel erklærer, at de søger at opnå en standsning af alle forsøgsekspllosioner med kernevåben for bestandig, og at de er besluttede på at videreføre forhandlinger i dette øjemed.

De tre atommagters indbydelse til at tilslutte sig traktaten mødte modstand i visse lande, i første række i Frankrig og Kina.

Den franske regering har gjort det klart, at den ikke ønsker at tilslutte sig traktaten. Den fremhæver, at Frankrig vel anerkender betydningen af den trufne aftale, men mener, at så længe ingen af traktatens oprindelige deltagere har givet afkald på besiddelse af kernevåben eller har taget skridt til afskaffelse af de for kernevåbenenes anvendelse fornødne fremføringsmidler, vil rådigheden over disse afgørende våben fortsat være nødvendig for stater, der ønsker at bevare stormagtsrang. Det er derfor Frankrigs erklærede hensigt at fortsætte med opbygningen af en selvstændig kernevåbenstyrke.

Den kinesiske regerings beslutning om ikke at tiltræde traktaten må opfattes som resultatet af militærpolitiske overvejelser og indgår sikkert også som et led i den løbende konflikt mellem Kina og Sovjetunionen. Kina har således over for Sovjetunionen tilkendegivet, at traktaten efter kinesisk opfattelse indebærer en svigten af de kommunistiske ideer og fremtræder som en kapitulation over for vestmagterne.

Uanset de indvendinger, der således er gjort mod traktaten, er det den danske regerings oprigtige håb, at udviklingen hurtigt vil muliggøre, at alle stater vil se sig i stand til at tilslutte sig traktaten. Dens værdi vil på længere sigt ikke mindst bero på universel tilslutning. Det er derfor med glæde, at det kan konstateres, at langt den overvejende del af verdens lande allerede på indeværende tidspunkt har underskrevet traktaten.

Når den danske regering har valgt at tilslutte sig traktaten, er det sket bl.a. i erkendelse af, at traktaten er et realistisk forsøg på at tilvejebringe en afspænding mellem øst og vest, at traktaten med øjeblikkelig virkning yder en garanti for, at de store atommagter ikke forårsager en yderligere radioaktiv forurening af atmosfæren, at traktaten — skønt den ikke om-

[Udenrigsministeren.]

fatter underjordiske forsøg — dog er en tilfredsstillende efterkommen af de på FN's senere samlinger stadigt stærkere gentagne krav om forsøgssprængningernes indstilling, at traktaten i betydelig grad vil medvirke til at vanskeliggøre, at atommagternes tal udvides, at der er grundet håb om, at traktaten vil kunne blive indledningen til yderligere afspændings- og nedrustningsforanstaltninger, herunder en udvidelse af traktaten til også at omfatte underjordiske forsøg, at traktaten derved vil kunne få væsentlig betydning for tilvejebringelse af almindelig og fuldstændig nedrustning, samt endelig at traktatens bestemmelser er i fuld overensstemmelse med regeringens politik, idet Danmark ikke fremstiller eller har til hensigt at fremstille kernevåben.

På denne baggrund anser regeringen det for ønskeligt, at Danmark ratificerer traktaten.

Idet jeg i øvrigt henviser til de til forslaget knyttede bemærkninger, tillader jeg mig at anbefale forslaget om Danmarks ratifikation af traktaten om forbud mod kernevåbenforsøg i atmosfæren, det ydre rum og under vandet til det høje tings velvillige behandling.

Den første sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til folketingsbeslutning om statsinstitutioners undladelse af at indkøbe varer fra Den sydafrikanske Union [af Vivike m. fl.].

Valgt blev: *K. B. Andersen, Erhardt Andersen, Nina Andersen, Lykke Jørgensen, Niels Matthiasen, Th. Mikkelsen, Kaj Rasmussen, Wingsøe, Helge Larsen, Sinnbeck, Per Federspiel, Viggo Hauch, Anker Lau, Jørgen Jensen, Marie Antoinette von Lowzow, Poul Sørensen og Vivike.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående forslag til lov om ændringer i lov om foranstaltninger mod olieforurening af havet.

Valgt blev: *Qvist Hansen, Lykke Jørgensen, Kolbjørn, Waldemar Laurson, Helge Nielsen, Johan Nielsen, Peter Nielsen, Orla Pedersen, Jens P. Jensen, Heilesen, Søren Andersen, Viggo Hauch, Conrad Kofoed, Baagø, Marie Antoinette von Lowzow, Knud Thomsen og Storgaard.*

Den næste sag på dagsordenen var:

Spørgsmål om meddelelse af orlov til kirkeminister Bodil Koch som medlem af folketinget.

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at den ønskede orlov meddeles. (Ophold). Det er vedtaget.

Man gik derefter til:

Spørgsmål om indkaldelse af stedfortræderen for kirkeminister Bodil Koch som medlem af folketinget.

Formanden: Dersom ingen gør indsigelse, vil jeg betragte det som vedtaget, at stedfortræderen indkaldes. (Ophold). Det er vedtaget. Skoleinspektør K. Foged Pedersen, Struer, vil herefter blive indkaldt som midlertidigt medlem af folketinget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring i lov om bybefolkningens forsyning med mælk og fløde.

(Lovforslaget (nr. 39) findes i tillæg A. sp. 249, fremsættelsen i tidenden sp. 782).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Lis Groes: I sin fremsættelse understreger den højtærede handelsminister, at det ikke er en principdebat om mælkeloven, der er lagt op til i dag, men kun en beskeden revision af en enkelt paragraf. Jeg skal derfor afholde mig fra at gå nærmere ind på spørgsmålet om, hvorvidt den rivende udvikling, der igennem de senere år har fundet sted i detailhandelen, måtte gøre det ønskeligt med en noget mere vidtgående revision.